

כתובות דף נו

דף נו

חיוב נזיקין אינו נלמד מסברא

בתוס' (ד"ה הרי זו מקודשת) כתבו שאימתי נחשב שאדם מתנה על מה שכתוב בתורה - דוקא כשהחיוב אינו ידוע מסברא, כנזיקין, פדיון הבן, ערכין וכדומה, אז נחשב הדבר כחיוב שהתורה חידשה, אבל בדבר שאדם חייב מסברא, כגון הלוואה דסברא הוא שיש לו לשלם מה שלוה ממנו, אין זה נחשב מתנה על מה שכתוב בתורה.

וידוע לתמוה על מה שכתבו התוס' דנזיקין נחשב כחיוב שהתורה חידשה, ולמה לא נאמר דסברא היא שצריך לשלם מה שהזיק, כמו בהלוואה.

ובישיבות ידוע לומר דבהלוואה ובגזילה יש "ממוני גבך", דהיינו שהכסף של ראובן נמצא אצל שמעון, ולכן סברא היא שיחזיר, אבל כנזיקין אין "ממוני גבך", שהרי מה שנעשה נעשה, ואין כאן עיכוב ממון, ולכן מסברא יש כאן 'מעוות לא יוכל לתקון' כלשון הגרי"ז גוסטמאן בקונטרסי שיעורים (ב"ק א, ה).

ויש עמנו להראות שדבר זה עולה היטב ע"פ דבר המחשבה בענינים אלה. ונקדים מה שהגמ' הביאה לעיל (תחילת אלו נערות) "הכל בידי שמים חוץ מצנינים פחים", והדוגמא של דבר שהוא בידי שמים הוא "גנבי ואריא", והנה האוה"ח (בראשית לו, כא) מחדש שדבר ש'בעל בחירה' עושה אינו מוכרח שיהיה בגזירת שמים, שמאחר ויש כאן בעל בחירה הוא יכול לשנות את הגזירה. ומבאר בזה מה שראובן הורה להשליך את יוסף אל בור מלא נחשים ועקרבים, ומה הועיל בתקנתו, הרי ימות על ידם, אלא שכאשר מדובר בבעלי חיים שאין להם בחירה חפשית לא ייזוק יוסף אם לא נגזר עליו כן, משא"כ אם פועלים נגדו ע"י בעל בחירה הוא יכול להזיק גם ללא הגזירה המוקדמת.

אך הרבה מגדולי הדורות חלקו בתוקף עליו ונקטו שגם בעל בחירה לא יכול להזיק אם לא שנגזר כן, ובאמת שיוסף הצדיק עצמו אומר כן (בראשית מה, ח) "לא אתם שלחתם אותי הנה, כי האלקים", הרי שלא יכלו האחים לעשות כלום אלמלא שנגזר כן. וכן הגמ' בחולין (ז, ב) "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה", כלומר אפילו כאב קטן הוא בידי שמים, וזהו שאמרו לעיל שגם גנבי הוא דבר שבידי שמים.

ובמשנתו של רבי צדוק הכהן יש תוספת ביאור בזה, שאדם שגורם רעה לחבירו, אינו יכול לעשות כן ללא הגזירה, ומ"מ הוא נידון על עצם מה שרצה להרע לחבירו. כשראובן מכה את שמעון אומרים לו "רשע למה תכה רעך", ומה אומרים לשמעון? "הכל נגזר עליך", וכיצד הדברים תואמים? כי באמת יש כאן גזירה, אבל הפוגע ייענש משום הרצון השלילי.

נמצא שהמזיק את חבירו והחסיר את ממונו, חידוש הוא שצריך לשלם, שהרי אם הלה ניזוק יש בזה גזירת שמים. ובשלמא בהלוואה שיש ממנו גבך, זכותי לבוא וליתול את ממוני ממך, אבל בנוק שאני בא לתבוע את המזיק על הנזק, הרי זה רצון ה' שיהיה הנזק, ואמנם שהמזיק עתיד ליתן את הדין על המעשה הרע, אבל מניין שיוכל הניזק לתבוע אותו בדין, ע"ז חידשה התורה פרשת תשלומי נזיקין, ואינו מסברא.

ימים או עשור

מנא הני מילי שנותנין לכתולה י"ב חודש משתבעה הבעל, שנא' "ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור" וכו'.

יש כאן ב' קושיות:

(א) מה הכוונה "עשור". רש"י בחומש אומר דהיינו עשרה חדשים. וקשה מה לומדים מכך, שהרי נותנים לה י"ב חודש ולא עשרה חדשים.

(ב) ברש"י בחומש מביא ע"פ חז"ל שרבקה באותה שעה היתה בת ג' שנים, אולם בתוס' ביבמות (דף סא, ב ד"ה וכן) מביאים מה"ר שמואל חסיד משפירא שלמד מן הספרי שהיתה בת י"ד שנים, וא"כ קשה דנמצא שהיתה בוגרת, והרי למדנו בסוגיותנו שלבוגרת אין נותנין י"ב חדשים כי אם מיום שבגרה, ולכאורה א"כ נפל כל הלימוד בבירא. וכבר עמד בהערה זו בדעת זקנים (בראשית כה, כ). ובמהרש"א (יבמות שם) תירץ "דאיכא למימר שלא היה לה שערות אלא עד אותו זמן, ואז נעשית נערה, דהא דקאמרין אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים היינו משתביא ב' שערות אחר שתהיה י"ב שנים, אבל אם לא תביא ב' שערות עדיין קטנה היא עד כ' שנים".

ונבוא להאיר זוית חדשה בענין זה, ע"פ המהר"ל. ונקדים שיש כאן שאלה אחרת, הכיצד לומדים מלבן הארמי כמה זמן נותנים לכתולה, וכי לבן הרשע ילמדנו דברי תורה! וזו שאלה גם על מקומות אחרים שמצינו שחז"ל למדו הלכות והנהגות מדיבוריהם של הרשעים המובאים בתורה, ואיך יתכן ללמוד מהם.

ומבארים רבותינו שבאמת אין אנחנו עוסקים בציטוטים מלשונות הרשעים, אלא שמאחר והתורה הביאה את הדברים כל התורה היא דברי אלקים חיים, ולפעמים הצורה שהתורה מתגלה בעולם, היא דרך דיבורים שמויחסים ללבן, אבל גם אלו הם דברי אלקים חיים. תורה היא לשון הוראה, מכל מילה ומילה בתורה אפשר ללמוד משהו, ואם התורה אומרת לנו את הדברים באופן זה, הרי שיש מה ללמוד מכך. [ולקושטא דמילתא, יתכן שלבן אמר את הדברים ולא ידע מה מונח בדברים, או שיש כאן שינוי בלשון שאמר לבן שנועד לגלות לנו דברי תורה.]

ועתה נביא דברי הגור אריה (חיי שרה כד, נה), שמה שנאמר "עשור" אין באמת משמעות הלכתית, אלא שכך לבן אמר לאליעזר, שאם לא תתן לנו י"ב חודש, לפחות תתן עשרה חדשים.

ולהוסיף - שהתורה הזכירה 'עשור', כי ע"ז אנו למדים ש"ימים" היינו שנה, כמב' בסוגיין, שלולי זה לא היה הכרח שימים הם שנה ולא ימים ממש, ורק בגלל שהוזכר הלשון "עשור ע"כ שימים הם שנה. אלא שלבן עצמו אמר זאת בתור פשרה אם יעקב לא יסכים י"ב חודש.

ולפי"ז אפשר ליישב גם את השאלה השניה, שאמנם להתוס' היתה רבקה בוגרת, אך כשמעיינים בפרשה אנו רואים שבכל הפרשה קוראים לה רבקה, וכאן היה מכוונה הנערה, וא"כ לעולם היתה בוגרת, אבל ממה שמוזכר כאן הלשון 'נערה' אנו למדים שהדברי תורה שמתגלים פה מתייחסים למצב של נערה. הגם שבמעשה עצמו לא היה כך.

מיישב הבן יהודע שהמעין בסוף הגמ' בתענית יראה שבנות ישראל היו יוצאות וחולות בכרמים ומדברות כנגד הבחורים, והיו בהן שלש קבוצות: יפיות אומרות אין אשה אלא ליופי; מיוחסות אומרות אין אשה אלא לבנים; ומכוערות אומרות קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים, כלומר תכשיטים. הרי שמטרות אלה מחולקות בין סוגי הנשים, לכן לא נאמרו כולם יחד.

מוסיף הבן יהודע שמאידך אפשר לומר שמתקיימים מטרות אלה באותה אשה, בשלבים שונים בחייה.

[ונוסיף על דבריו, דאין אשה אלא ליופי הוא עצם האשה, אין אשה אלא לבנים הוא מה שהיא עושה, ואין אשה אלא לתכשיטים הוא מה שהבעל מעניק לה, ומה הצירוף בין ג' ענינים אלה].

ומבאר שבתחילה מתקיים באשה ענין היופי, אחרי כן כשילדת בנים מתקיים בה אין אשה אלא לבנים, אך הבנים מכחישים את היופי, כמבאר בגמ' שלכן עד ואונן בעלו של כדרכה, ועל האיש לספק לה תכשיטים כדי להחזירה ליופיה.

וכנגד פשט הדברים נוסף כאן שני מהלכים של רמז.

בעבודת ישראל למגיד מקאז'ניץ מבאר את הגמ' בתענית על דרך משל לכלל ישראל.

יפיות שבהן היינו הצדיקים, והם פונים להקב"ה ואומרים לו תן עיניך ביופי, היינו בתורה ומצוות שלנו.

מיוחסות שבהן היינו אותם שאין להם תורה ומצוות, אך פונים להקב"ה ומבקשים שיביט באבותיהם הקדושים ובבנים הצדיקים שעתידיים לצאת מהם, כלומר הם שייכים לשלשלת הדורות.

הקבוצה השלישית שהיא המכוערות הכוונה לחוטאים שעומדים בתשובה ואומרים לפני הקב"ה, אמנם אנו מכוערים ומלוכלכים בחטא, אך 'קח מקחך לשם שמיים', כלומר עשה למען שמך הגדול. ותעטר אותנו בזהובים היינו תקבל אותנו בתשובה ותן לנו תכשיטים מלמעלה. אנו מצד עצמנו אין לנו כלום (וזו המעלה הגדולה כשאדם תופס שאין לו שום דבר מעצמו, אז הוא מקבל מתנות מלמעלה).

נמצא ששלוש הנשים הן שלוש קבוצות בעם ישראל.

אופן נוסף על דרך הרמז הוא מה שכתב רבי צדוק הכהן, שאשה היא רמז לתורה.

השייכות שלנו לתורה מתגלה דרך שלש דרכים:

האחת היא בחינת אין אשה אלא ליופי, דהיינו ההדר היופי והרוממות של התורה שמביאה את האדם לגדלות ועילאיות מעל ומעבר למקום שהוא נמצא בו מלכתחילה.

השניה היא בחינת אין אשה אלא לבנים, היינו תורה על מנת לעשות ולקיים כמבואר בירושלמי שזה עיקר התורה. עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, וכן ביאר בזה רבי צדוק להדיא.

השלישית היא בחינת אין אשה אלא לתכשיטים, שנראה שהכוונה היא לידיעת התורה, וכמו שאמרו חז"ל שתלמיד חכם בקי בכ"ד ספרים כמו כלה שמקושטת בכ"ד תכשיטים. תפיסה גדולה בידיעת התורה היא קישוט לאדם ותכשיט.

ונסיים בנקודה אחת, שבאמת יש מקום שראינו את המושג של "עשור" בנוגע להמתנה בין האירוסין לנישואין, והוא בדברי הכלי יקר בתחילת חומש במדבר, שמבאר דמשעת מתן תורה שנחשב כ'אירוסין' בין הקב"ה ועם ישראל, ועד הקמת המשכן שנחשבת 'נישואין', עברו עשרה חדשים. הרי עם ישראל קיבל את התורה בחודש סיון, ומביא הכלי יקר שזה נחשב האירוסין של עם ישראל, עם ישראל בנה את המשכן בתחילת חודש ניסן, ועל המשכן כתוב 'ככלה הנכנסת לחופה', היינו הנישואין, ואומר הכלי יקר יש כאן עשרה חדשים בין מתן תורה להקמת המשכן, והמקור לכך הוא מהמילה "עשור", הרי שמצינו גם את המושג עשור.

דף נח

יקדשו ידיך לעושיהן

נעשה כאומר לה "יקדשו ידיך לעושיהן". האמרי אמת (פרשת זכור תרע"ט) מציין שיש כאן דבר עמוק.

כתוב אצל אברהם אבינו במלחמת המלכים, שמלך סדום רצה לתת לאברהם את השלל, השיב אברהם (בראשית יד, כב) "הרימותי ידי אל ה' ק-ל עליון... אם אקח מחוט ועד שרוך נעל". וכתוב בזהר (יתרו דף סז, א) שאדם צריך להזהר מאד שלא להרים את ידיו מעל הראש אא"כ זה לתפילה או ברכה. ומבארים המקובלים שמשכן הנשמה הוא במוח, והידיים הוא הפעולות שאדם פועל בעולם, אדם צריך להזהר שהגשמי לא יעבור את הרוחני. ולכן אין להניף את הידיים מעל הראש. חוץ משעת תפילה וברכה, היינו שנוטל את הידיים ומעלה אותם לדבר קדוש. אם אדם מקדש את הגשמי ומרומם אותו, זה עצמו דבר גבוה שמחבר את הרוח והגשם.

וזה שאומר אברהם "הרימותי ידי לק-ל עליון", כלומר כל עניני החומר שלי מחוברים לה, ולכן איני יכול לקחת ממך ממון שתאמר 'אני העשרתי את אברהם'. ובילקוט (לך לך פי"ד רמז עה) איתא "מניין שאברהם אבינו נתן תרומה שנאמר הרימותי ידי לק-ל עליון", ומה השייכות? אלא שענין התרומה הוא לחבר את תבואת הארץ לעולם העליון. והם הם דברי אברהם למלך סדום שעניניו הגשמיים מחוברים למעלה.

וזה באמת כל ייעוד אברהם בעולם וגילויו, שהוא גילה וחיבר את העולם הגשמי לעולם הרוחני. אברהם בגימטריא 'רמ"ח' שלקח את כל אבריו הגשמיים ושעבד אותם למעלה.

אומר האמרי אמת, כשהגמ' אומרת "יקדשו ידיך לעושיהן", הכוונה לאותו ענין. מרימים את הידיים הגשמיים ומקדישים אותם, וכענין הרימותי ידי. ומתחברים הדברים למה שדיברנו לעיל, שכל ענין נישואי איש ואשה הוא כנגד חיבור בין הקב"ה לישראל, א"כ עם ישראל יכול לעשות "יקדשו ידיי לעושיהן", היינו להעלות את החלק הגשמי שלו אל על, ולקדש את החומר.

דף נט

אין אשה אלא ליופי ולבנים ולתכשיטים

תני ר' חייא אין אשה אלא ליופי, אין אשה אלא לבנים. ותני ר' חייא אין אשה אלא לתכשיטי אשה.

בפירוש 'הבונה' בעין יעקב העיר מדוע חולקו הדברים בין שתי ברייתות ולא אמר ר' חייא את שלושתם יחד.

כל חי" - לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה.

הפסוק הראשון מדובר על מה שאמר בורא העולם לאבימלך כאשר לקח את שרה, והפסוק השני מדבר על השם שנתן אדם הראשון לחוה. ולכאורה תמוה דהיכן רואים דרשות אלה בפסוקים, ומה השייכות בין מה שנאמר בפסוק לדרשה?

המהרש"א כאן מסביר את הדרשות באר היטב:

לפי הנראה, כשאברהם הגיע לאבימלך הוא ירד מנכסיו כמו שכתוב ויקח אבימלך צאן ובקר ויתן לאברהם, ועל כן הם התייחסו אליו כעבד, ולזאת בא אלקים לומר לאבימלך - אל תחשוב להתייחס לשרה כמו אל שפחה בעלמא, שכן עולה עמו כשהוא בן חורין ואינה יורדת עמו כשנעשה עבד, והיא עומדת במעלתה שלא להשתעבד בה כשפחה בעלמא.

ואת דרשת "היא היתה אם כל חי", הוא מבאר כך: לפי שכבר נאמר "לזאת ייקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת", ועתה אחר מעשה הנחש קראה הכתוב בשם "חוה" על שם "כי היא היתה אם כל חי", ולפי שנתקלל אדם בעבורה היה לבעל דין מקום לומר שהיא טפילה לו ונתקללה ביותר, על כן אמר שאינו כן אלא תיקרא 'חוה' על שם 'לחיים ניתנה ולא לצער'. כלומר אין לה את המטלות שהוטלו עליה.

והנה אולי יש להוסיף נקודה. ישנו פסוק אחר שנאמר בו "בעולת בעל", והוא בפרשת כי תצא (כב, כב) "כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל", וכידוע דהמהרי"ק ביאר שענין בסוטה אינו רק העבירה לשמיים, אלא המעילה בבעלה, וכפי שדיברנו כמה פעמים. אפשר שלכן מודגש כאן 'בעולת בעל', שמשקף את הקשר החזק עם בעלה, שהרי עולה עמו ואינה יורדת, וקיבלה את כל מעלותיו, ואעפ"כ הלכה וזינתה תחתיו ומעלה בו מעל.

נוסף מה דאיתא בדברי המקובלים, שכפי שהזכרנו כבר כמה פעמים איש ואשה מקבילים לקב"ה וכלל ישראל, כאשר יש חיבור שלנו להקב"ה כראוי, אז נאמר "עולה עמו", שאנחנו מתרוממים למעלות הכי גבוהות, אף שבעצם אינן שייכות אלינו, אעפ"כ אנו עולים דרך החיבור להקב"ה.

ישנו דיון בחז"ל מי מתחיל את תהליך ההתקרבות: האם "שובו אלי ואשובה אליכם", או: "השיבו ה' אליך ונשובה". מי עושה את הצעד הראשון. אבל ברגע שישנו מהלך זה, נאמר על כך: "פתחו לי פתח כפתחו של מחס ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם".

דף סב

עונת ת"ח מערב שבת לערב שבת

עונת ת"ח מע"ש לע"ש, "אשר פרו יתן בעתו" זה המשמש מטתו מע"ש לע"ש. בראשונים מוזכר הרמז (וכן איתא באריז"ל) "ושמרו בני ישראל את השבת" ר"ת ביאה. והשל"ה מוסיף ש'ושמרו' הוא מלשון "ואביו שמר את הדבר", כלומר ששומרים וממתינים לשבת לקיים את העונה. ובש"ך הוסיף (הובא בילקוט ראובני חלק עונג שבת) שהאותיות הנעלמות של שבת, שהן ש"ן ב"ת ת"ו, הם ג' "בעתו".

וטעם הדבר שעונת ת"ח שייכא לליל שבת, ע"פ פשוטו הוא משום עונג שבת ומשום שאז הם מצויים בביתם. אמנם ע"פ קבלה מצינו שיש ענינים גדולים בעונת ליל שבת.

משמעות דברי חז"ל וכן מובא בראשונים ובאריז"ל שבלייל שבת מגיעים הנשמות הגבוהות שיורדות לעולם. וא"ת שלפי זה אין שייך הדבר אלא

לא מסתייעא מלתא

הגמ' מביאה שאב"י פסק הלכה בטעות משום שהיה זה במקום רבו ולא היתה לו סיעתא דשמיא. וזה אחד המקומות שרואים שהיכולת לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא תלויה בסיעתא דשמיא. וכן מצינו בסוטה (ז, ב) לגבי יהודה שהיתה נשמתו מחוץ למתיבתא דרקינא עד שביקש עליו משה רחמים והכניסוהו, ולבסוף הוצרך לתפילה נוספת כדי שיזכה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וכן במגילה (ו, ב) לגבי יגעת ומצאת תאמין דלאוקמא גירסא סיעתא מן שמיא, ובחז"ל מביא ב' פירושים מהו 'אוקמי גירסא': (א) לזכור את הלימוד ולא ישכחנו. (ב) לכוון ההלכה אל האמת, כי לא כל אדם זוכה לכך אלא מי שה' עמו. והוסיף ששני הפירושים אמיתיים.

והביאור העמוק בזה, נראה בהקדם מה שהראני אאמו"ר שליט"א לדברי המהר"ל (נתיב התורה פי"א) שמדבר על מה שאמרה התורה "לא תסור ימין ושמאל מכל אשר יורוך", ומבאר מדוע באמת צריכים לשמוע לדברי חכמים, ואפילו על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין, ומבאר עם יסוד עצום, שיש הטועים שצריכים לשמוע לת"ח מפני שהוא יודע תורה, וזה אינו נכון, אלא מפני שהת"ח הוא כמו עצם התורה.

פירוש הת"ח הוא תורה בעצמה, שדרכו מתגלה רצון ה'. והן הן דברי הרמב"ן שהחכמים יודעים האמת ברוח"ק שבלבם.

ונראה שזה הביאור בגמ' פסחים דף כ"ב ששמעון העמסוני היה דורש כל 'אתין' שבתורה אך כשהגיע ל'את ה' אלקיך תירא' ופירש, עד שבא ר"ע ודרש לרבות תלמידי חכמים. היינו, שעיקר חידושו של רבי עקיבא הוא שמכיון שהוא גילוי דבר ה' בעולם, על כן שייך לירא ממנו.

ולכאורה דברים אלה מפורשין בגמ' בסוף חגיגה דאמרין דת"ח כל גופן אש דכתיב הלא כה דברי כאש נאום ה', ואינו מובן דהפסוק מיירי ב"דברי" דהיינו תורה ולא בת"ח? אלא בעל כרחך דהיינו הך, ואם התורה היא אש, ממילא גם הת"ח כך, שכן הת"ח הוא עצמו תורה.

והביא אאמו"ר שליט"א מדברי הלשם (ח"ב דרוש ד ענף יט סי' ו): "והעיקר המחויב לכל מי אשר בשם ישראל יכונה להאמין באמונה שלימה שכל מה שנמצא בדברי רז"ל בהלכות ואגדות בש"ס ומדרשים הם כולם דברי אלקים חיים כי כל מה שיאמרו הוא ברוח ה' אשר דיבר בם ומסוד ה' ליראיו..." והיינו שכמו שיש גילוי של נבואה שמגיעה לנביא מה', כך יש גילוי שמגיע לחכם דרך הדעת.

זה הבסיס ל"ועשית ככל אשר יורוך", משום שהם עצמם תורה.

מובן א"כ היטב שכאשר אדם בא להורות הלכה, אין די בכך שהוא יודע תורה, אלא נזקק לסיעתא דשמיא מיוחדת, כי הוא זה שמגלה עתה את דבר ה', ובדואי שלכך צריכים ס"ד מיוחדת.

וכיון שהאופן לגלות תורה הוא ע"י שמבטל עצמו לרבו, ולמעלה בקודש, ממילא כשמורה הלכה במקום רבו, אין לו את הסיעתא דשמיא, והן הן דברי אב"י.

דף סא

עולה עמו ואינה יורדת

עולה עמו ואינה יורדת. אמר רב מאי קראה "והיא בעולת בעל" - בעלייתו של בעל ולא בירידתו של בעל. ר' אלעזר אמר מהכא "כי היא היתה אם

בעונה לשם הריון, מ"מ מביא האליה רבה בשם השל"ה שלעולם בכל עונה יורדות נשמות והשפעות מלמעלה. ואפילו אם האשה מעוברת או מניקה ישנן השפעות לוולד ולאדם עצמו. וכן מבואר בריקאנטי.

ובאמת שבאופן כללי ליל שבת הוא עיקר הזמן של השפעות לעולם, וכדמצינו שעיקר זמן הגשמים (שהם מסמלים את כל מושג ההשפעה) הוא ליל שבת. וממילא כן הוא בעונת ת"ח.

האזה"ח מביא בשם חז"ל שכל בריאת העולם היתה רק לשבוע אחד, ובכל שבוע יש השפעות חדשות שיורדות בשבת והן מקיימות את העולם לשבוע נוסף. וכן מבואר בספר קדושת שבת לרבי צדוק הכהן, שבו מסביר שאדם במשך השבוע עמל ועובד בעבודת ה' כדי להביא לקדושת השבת הבאה. וככל שקדושת השבת הבאה יותר גבוהה ע"י מעשי בני אדם במשך השבוע, כך יש יותר ברכה שמגיעה בשבת המשפיעה על כל השבוע כולו. ועל כן יש לאדם לקיים עונתו בליל שבת, שעליו להיות בדוגמה העליונה.

והוא על דרך מה שביארנו שוב ושוב, שחיבור איש ואשה מקביל לחיבור בין הקב"ה לכלל ישראל, וכפי שאדם מתנהג עם אשתו זו הדוגמה העליונה בין הקב"ה ועם ישראל. ובפרט ת"ח צריכים להיות כדוגמה העליונה, ועל כן זמן עונתם הוא בליל שבת שהוא עת ההשפעה מהקב"ה לעולם. ההשפעות שבאות בימות החול, הן השפעות חיצוניות כמבואר במקובלים.

האדם המקיים עונה בליל שבת גורם שההשפעה שתבוא מלמעלה תהיה מקבילה להשפעה שלמטה.

דף סב

דעת קונן יש בכך

הגמ' מביאה שבנו של רבי פסק ללכת י"ב שנה ללמוד לפני הנישואין, אבל כשהעבירו לפניו את כלתו ביקש לפחות את הזמן לו' חדשים, וא"כ ביקש לישא קודם ואז לילך ללמוד. והגמ' מביאה שהוא התבייש מאביו, אמר לו אביו: דעת קונן יש בכך, מעיקרא כתיב תביאמו ותטעמו, ולבסוף כתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. פירוש שמתחילה אמר בורא העולם שבית המקדש יבנה בארץ ישראל, אבל אח"כ הקדים את בניין המשכן למדבר.

המהרש"א מעיר כאן ב' הערות: כדוגמת מה שהובא לעיל (דף נו) בשם הכלי יקר, קבלת התורה היא האירוסין של כלל ישראל, ובניין המשכן הוא הנישואין של כלל ישראל ביום כלות משה להקים את המשכן, - ככלה הנכנסת לחופה. וא"כ ההקבלה של רבי היא, שכשם שבנו רוצה לישא מוקדם מהמתוכנן, כן היה בבניין המשכן.

אבל מקשה המהרש"א שלכאורה תמוה שכן הטעם שנבנה המשכן במדבר הוא ככפרה על מעשה העגל, וכפי שכתב רש"י בתחילת פרשת פקודי: אלה פקודי המשכן משכן העדות, עדות לישראל שכעפר להם על מעשה העגל. וא"כ זה הטעם להקדמת בניין המשכן, ולא משום חיבה יתירה?

ונראה ליישב עם יסוד שנתחדש בעבר:

רש"י בפרשת כי תשא כתב (לא, יח): "ויתן אל משה וגו' - אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה

לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן", והקשו מפרשי רש"י דמנין לו שהציווי נתאחר דילמא הציווי היה קודם, וז"ל המפרש המודפס על אתר: "וצ"ע טובא דלמא הכל כסדר וציווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל וקודם רדתו מההר עשו את העגל ומשה לא הגיד לישראל ציווי המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל וכו'". ועיין מה שתירצו בזה הרא"ם והגו"א.

ותמוה בעיני מאד, דלכאורה נראה פשוט ליישב דברי רש"י דכיון דכל ענין המשכן הוא כדי לכפר על מעשה העגל, א"כ ע"כ שבא לאחר מעשה העגל, וכדברי רש"י בתחילת פרשת פקודי הנ"ל?

אלא דעדיין צ"ב דאם ציווי המשכן היה לאחר העגל מה הטעם נכתב קודם למעשה חטא העגל? וכן קשה, דבזהר משמע להדיא דציווי המשכן נאמר קודם מעשה העגל (והיא הראיה שמביא הפרש הנ"ל על רש"י), דבזהר פרשת ויקהל (קצה). מבואר שהטעם שבפרשת תצוה נאמר: מאת כל איש אשר ידבנו לבו" שמשמע שכל אדם יכול לתת נדבה למשכן, אבל בפשרת ויקהל כתוב: קחו מאתכם, רק מעם ישראל, הוא משום שאחרי חטא העגל הערב רב הופקעו מכלל נדבת המשכן, מה שא"כ קודם. מבואר דהציווי נאמר קודם מעשה העגל, ועל כן אז הערב רב היו כלולים, ורק לאחר מעשה העגל שונה הציווי להכליל רק את עם ישראל.

ונראה ליישב עפ"י דברי הספורנו שכתב וז"ל (שמות כה, ט): "וכן תעשו, אתם כדי שאשכחם בתוככם לדבר עמך ולקבל תפלת ועבודת ישראל לא כמו שהיה הענין קודם העגל כאמרו בכל המקום כו' אבא אליך", פירוש דקודם העגל השראת השכינה היתה בכל מקום, ולאחר העגל הצטמצם הגילוי למקום המשכן בלבד.

וא"כ י"ל דזהו החילוק בין פרשיות תרומה-תצוה לפרשיות ויקהל-פקודי, דבפרשיות תרומה תצוה שמדובר על ציווי המשכן, דבר זה באמת שייך קודם החטא דהרי יסוד המשכן אנו בא מחמת החטא כלל, ואע"פ שלמעשה לא נאמר קודם, כיון שכביכול עלה במחשבה קודם, א"כ הציווי נכתב במקום ובאופן היותר שייך לכפי שעלה במחשבה. אבל בפרשיות ויקהל פקודי שמדובר על בניין המשכן בפועל, הגילוי כפי שנתגלה בפועל הוא ודאי בא לאחר החטא ומחמת החטא, דלולי החטא גילוי זה היה בא בצורה אחרת. וממילא שפיר נמצא מקום פרשיות תרומה-תצוה קודם חטא העגל אע"פ שהציווי בפועל היה לאחר מכן, דענין וכוונת הציווי באמת בא קודם, וממילא לכן לשון הציווי נאמר באופן השייך קודם החטא, שכולל את הערב רב, אע"פ שודאי בא לאחר החטא. נמצא דפרשיות תרומה תצוה הם בגדר מה שעלה במחשבה תחילה של המשכן, ופרשיות ויקהל פקודי הם בגדר מה שהתגלה בפועל למעשה.

וממילא יש ליישב את דברי המהרש"א שהשינוי לבות את המשכן במדבר בא קודם שחטאו, אלא שאז היה גילוי השראת השכינה באופן אחר, כדברי הספורנו הנ"ל, ורק אחר שחטאו השתנה צורת הגילוי כפי שהתגלה בסוף. וא"כ שפיר אמר רבי לבנו "דעת קונן יש בכך", דקאי על השינוי של בניין המשכן שנעשה קודם החטא וכפי שהוא נכתב בפרשיות תרומה-תצוה. ד"ק ונראה נכון.